

PROFESNÍ ROZVOJ UČITELŮ GEOGRAFIE: CO ŘÍKÁ TEORIE A JAKÉ JSOU SKUTEČNÉ POTŘEBY UČITELŮ?

PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF GEOGRAPHY TEACHERS: WHAT DOES THEORY SAY AND WHAT ARE THE REAL NEEDS OF TEACHERS?

Gabriela Kostová¹, Petr Knecht²

1 Katedra geografie, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

2 Katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

Příspěvek se zaměřuje na potřeby učitelů geografie v ČR v oblasti profesního rozvoje a porovnává je s dosavadními poznatky výzkumů. Na základě 18 hloubkových rozhovorů ukazuje, že učitelé oceňují především profesní rozvoj, který je prakticky využitelný, srozumitelný a přímo propojitelný s jejich každodenní výukou. Současně upozorňují na řadu bariér, zejména nedostatek času, organizační omezení a zkušenosti s kurzy nízké kvality. Zjištění odhalují napětí mezi výzkumem preferovanými atributy efektivního profesního rozvoje (systematicnost, dlouhodobost) a tím, co učitelé reálně potřebují a zvládají. Studie zdůrazňuje nutnost navrhovat profesní vzdělávání tak, aby respektovalo vědecké poznatky, ale zároveň odpovídalo podmínkám školní praxe.

Klíčová slova: *profesní rozvoj učitelů; učitelé geografie; geografické vzdělávání; kritéria kvality*

Abstract

This paper focuses on the professional development needs of geography teachers in the Czech Republic, comparing them with existing research findings. Based on 18 in-depth interviews, the paper shows that teachers particularly value professional development that is practical, understandable, and directly applicable to their everyday teaching. However, they also identify several barriers, including lack of time, organizational constraints, and negative experiences with low-quality courses. The findings reveal a tension between the attributes of effective professional development preferred by research, such as systematic and long-term approaches, and what teachers actually need and can manage. The study emphasizes the importance of designing professional education in

a way that respects scientific knowledge while also corresponding to the conditions of school practice.

Keywords: *teacher professional development; geography teachers; geography education; quality criteria*

1 ÚVOD

Učitelství je komplexní a náročná intelektuální profese, která vyžaduje celoživotní učení (Cochran Smith & Villegas, 2015). Profesní rozvoj učitelů je proto považován za klíčový, a to zejména v souvislosti s rychlými společenskými změnami (OECD, 2018), narůstajícím množstvím profesních výzev (Kraft et al., 2018) nebo potřebou zlepšování škol (Borko, 2004). Výzkumy dále ukazují jeho významný vliv na výuku a učení (Desimone, 2009) nebo výsledky žáků (Hattie, 2009). Tento příspěvek se zaměřuje specificky na učitele geografie a reaguje na dlouhodobé výzvy k systematičtějšímu výzkumu jejich profesního rozvoje (Schell et al., 2013).

2 TEORIE

Profesní učení učitelů je v odborné literatuře chápáno jako proces rozložený mezi více vzájemně propojených forem: (1) formální programy (kurzy, semináře), (2) kolegiální učení v rámci školy (vzájemné pozorování výuky nebo mentoring), a (3) neformální učení integrované do každodenní praxe (reflexe, práce se zpětnou vazbou od žáků) (Borko, 2004; Desimone, 2009).

Přehledová studie Kostové a Knechta (2025) ukázala, že profesní rozvoj učitelů geografie v podobě kurzů je tematicky výrazně nevyvážený, s dominantním zaměřením na GIS a environmentální výchovu. Současně byly identifikovány značné rozdíly v délce kurzů, počtu účastníků i přístupech k hodnocení jejich efektivity. Přestože neexistuje univerzální model profesního rozvoje, který by automaticky zaručoval pozitivní dopady, výzkum jednoznačně zdůrazňuje význam respektování výzkumem podložených kritérií kvalitního profesního rozvoje (Höhnle et al., 2016). Klíčovým předpokladem jeho účinnosti je zároveň analýza vzdělávacích potřeb učitelů (Průcha, 2014).

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Cílem tohoto příspěvku je identifikovat potřeby učitelů geografie v ČR, které sami deklarují v oblasti profesního rozvoje, porovnat je s poznatky získanými z předchozích výzkumů a zjistit tak, zda jsou totožné, nebo jsou mezi nimi kontrasty.

Data byla shromážděna prostřednictvím individuálních, hloubkových, polostrukturovaných rozhovorů s 18 učiteli geografie působícími v českém vzdělávacím systému. Rozhovory se zaměřovaly na zkušenosti účastníků s profesním rozvojem, jejich motivaci k účasti, vnímané bariéry a potřeby profesního učení. Všechny rozhovory byly realizovány online, nahrávány a následně přepsány; během rozhovorů i bezprostředně po nich byly pořizovány terénní poznámky. Data byla anonymizována a analyzována pomocí tematické analýzy podle Brauna a Clarka (2006). Analýza probíhala nezávisle dvěma výzkumníky a měla převážně iterativní charakter; výsledná témata byla dohodnuta na základě analytického dialogu a jsou ilustrována autentickými citacemi účastníků.

4 VÝSLEDKY / OČEKÁVANÉ VÝSLEDKY

4.1 Profesní rozvoj jako něco, co musí „dávat smysl“

Učitelé oceňují profesní rozvoj především tehdy, pokud je prakticky využitelný a propojitelný s jejich každodenní realitou. Nevyhledávají nutně inovativnost či teoretickou sofistikovanost, ale srozumitelnost a možnost okamžité aplikace:

„Když je to praktické, když to vidím reálně, když to probíhá tak, jak potom ve škole, když se dozvím něco, co jsem ještě nevěděla, a dokážu si představit, jak to potom využiju.“

4.2 Když se profesní rozvoj stává břemenem...

Účast na profesním vzdělávání je popisována jako výsledek neustálého vyjednávání s časovými, organizačními i osobními omezeními:

„Uvolnění z výuky, suplování... škola vnímá DVPP jako nějaký problém, který je třeba řešit.“

„Také chcete odpočívat, žít normálně, pěstovat koníčky.“

4.3 Festival ztraceného času

Učitelé rovněž jasně pojmenovávají zkušenosti s profesním rozvojem, který považují za neefektivní. Kritizují opakování, zdlouhavost a nedostatek relevance

pro praxi. Zásadním problémem je nedostatek autentické pedagogické zkušenosti lektorů:

„Školil mě borec, který absolutně nerozuměl svému tématu, není z praxe, nezažil realitu dané věci.“

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Výsledky ukazují, že profesní rozvoj učitelů geografie je učiteli považován za smysluplný tehdy, pokud je prakticky využitelný, respektuje profesní autonomii a souzní s jejich profesní identitou. Mezi kritérii kvality profesního rozvoje popisovanými v odborné literatuře a zjištěními získanými od učitelů panují jak shody, tak i výrazné rozdíly. Zatímco výzkumy zdůrazňují dlouhodobost, systematičnost a koherenci, učitelé akcentují okamžitou použitelnost a vazbu na každodenní výuku. Zároveň poukazují na strukturální bariéry, zejména nedostatek času, administrativní zátěž a profesní přetížení, které jejich účast na profesním rozvoji zásadně ovlivňují. Tyto rozpory mezi poznatky výzkumů efektivního profesního rozvoje a realitou českých učitelů je nutné zohlednit při návrhu kurzů profesního rozvoje tak, aby odpovídaly jak vědeckým poznatkům, tak každodenní učitelské praxi.

6 LITERATURA

- Borko, H. (2004). Professional development and teacher learning: Mapping the terrain. *Educational Researcher*, 33(8), 3–15.
<https://doi.org/10.3102/0013189X033008003>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp0630a>
- Cochran-Smith, M., & Villegas, A. M. (2015). Framing teacher preparation research: An overview of the field, part 1. *Journal of Teacher Education*, 66(1), 7–20.
<https://doi.org/10.1177/0022487114549072>
- Desimone, L. M. (2009). Improving impact studies of teachers' professional development: Toward better conceptualizations and measures. *Educational Researcher*, 38(3), 181–199. <https://doi.org/10.3102/0013189X08331140>
- Hattie, J. (2009). *Visible learning: A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. Routledge.

- Höhnle, S., Fögele, J., Mehren, R., & Schubert, J. C. (2016). GIS teacher training: Empirically-based indicators of effectiveness. *Journal of Geography*, 115(1), 12–23. <https://doi.org/10.1080/00221341.2015.1016546>
- Kostová, G., & Knecht, P. (2025). Professional development of geography teachers: A review. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 1–21. <https://doi.org/10.1080/10382046.2025.2538844>
- Kraft, M. A., Blazar, D., & Hogan, D. (2018). The effect of teacher coaching on instruction and achievement: A meta-analysis of the causal evidence. *Review of Educational Research*, 88(4), 547–588. <https://doi.org/10.3102/0034654318759268>
- OECD. (2018). *Teaching for the future: Effective classroom practices to transform education*. OECD.
- Průcha, J. (2014). *Andragogický výzkum*. Grada.
- Schell, E. M., Mohan, A., & The Instructional Materials and Professional Development Committee (2013). Road Map for 21st Century Geographic Education: Instructional Materials and Professional Development. *The Geography Teacher*, 10(1), 6–14. <https://doi.org/10.1080/19338341.2012.758597>